

Mórocz Zsolt Nagy Gáspár-díjas¹

„Köszönt öreg invalidus földid, Nagy Gáspár, aki voltam” – ekképpen vett búcsút a költő az írótól, Mórocz Zsolttól utolsó hozzá küldött levelében, nem sokkal halála előtt. Önmagáról múlt időben szólt, ez torokszorító dráma, az elmúlás behatároló dimenziója azonban szellemileg meghaladható, hiszen – ahogyan ünnepeltünk papírra veti – „A költők, a valódi költők lehetnek élők vagy holtak, az öröklétben tartózkodnak.” A létezés ugyanis örök – csupán az élet véges és rövid. A fogalmi megkülönböztetés fontos, nem csupán kegyes retorikai fordulat. A Lét – ahogyan, más szóval, az Isten is – időn kívül áll, nem történik, nem keletkezik, nem múlik. Mozdulatlan. Nincs oka és célja: „csak” van, egyszerűen önmagáért. Nem lehet kérdésekkel a mélyére törni, válaszokkal lényegi magvát feltárni, nem lehet leírni természetét: az emberi nyelvvel szemben megbonthatatlanul ellenálló. Számunkra – időbe vetett halandóknak – mondhatatlan, ám megsejthető, megközelíthető, s ihletett pillanatokban, kegyelmi időben – túlzás lenne tapasztalatnak nevezni – benyomás, sugallat szerezhető róla. Erről is szólhat a „saját képére” való teremtettség keresztény tana – s erre való például a jó irodalom. „A világirodalom minden jelentős műve Lao-cétól a Testamentumokig, Pilinszkyig, az Upanisádoktól Dantéig és Dosztojevszkijig beavató mű” – írja Mórocz Zsolt. Minden remekmű a szavakon túli kimondhatatlan lényeg érzékeltetésére, kifejezésére tör. Összekötni akarja az eget és a földet, a jelent és a múltat, a mítoszt és az aktualitást. Az emberi teljességet próbálja megmutatni, és az emberi épséget akarja megőrizni, mely eszmények a szabadság, az igazság és az erkölcs kategóriáival körvonalazhatók. Ezek az alapelvek lényünk szüntelenül ható archetipikus részének, a szakralitásigénynek, a transzcendencia felismert távlatának ősforrásából erednek. Az író, a valódi író távlati ezek, nem érheti be kevesebbrel.

Az esszéíró Mórocz Zsolt „próbái” is ebbe az irányba tekintenek. Adott világban – mely több szempontból egy hanyatló civilizáció torz arcát mutatja – igyek-

PAPP ENDRE (1967) kritikus, a *Hitel* felelős szerkesztője.

1 Elhangzott 2016. május 7-én, Bélbaltaváron, a Nagy Gáspár Emlékházban.

szik a teljességigényt fenntartani: a lecsupaszított praktikus egzisztenciát emlékeztetni feleslegesnek vagy terhesnek érzett bővítményeire: a tradícióra, a régi tudásra, a kultúra megtartó erejére, örök lelki és szellemi dimenzióira.

A móroczi írásmű mindenekelőtt kihívó: kiszámíthatatlan, formabontó, gyakran zavarba ejtőn tiszteletlen, metszően okos, olykor nyers, alkuképtelen és keményfejűen büszke. Egyszerre könnyed, elegáns, szellemes, szórakoztató és tájékozott, olvasott, elmélyült, szakmailag pontos, emelkedett és ironikus. Író és bölcselő libikókázik szövegeiben. Megalkotója amolyan nemes vad: nehezen szelídíthető, nem lehet kézből etetni, háziasítása szinte kizárt – trófeája ebből kifolyólag nagybecsű. Dacosan emeli fejét: a szellemtelen világ vonzóvá maszkírozott ábrázatáról akarja levakarni a mázt, remélve, alatta még helyreállítható az eredeti emberi arc. Esetenként amolyan alkalom szülte Petúr bán: békétlen. Keresi az ütközést a hamisnak érzett tekintéllyel, a hivatali pozícióból diktálttal szemben legalábbis bizalmatlan. Ösztöne azt súgja, körömszakadtáig védje személyes szellemi függetlenségét. Nos, ez az arisztokratikus vonás gondolkodói portréján: a szellem szolgáloja kényes szuverenitására. Az önálló gondolat feladhatatlan igénye.

A rutin, a megszokott, a sztereotip elleni fellépés mozgósító erő számára: egyéni látásmódra sarkallja. A talmival, az élelmesekek által „ügyesen” megcsinálttal szemben hetyke és tiszteletlen. Bizonyos értelemben kívülálló, uralhatatlan. A karriervágy valahogy kódolatlan maradt a génjeiben. Szívesebben kapaszkodik a Weöres Sándor-i létezéslétrán föld és ég között, mint az intézményesített ranglétrán. Értékítéletében – ahogyan arra van más példa – mégsem a kánonokból kimaradtak, a csodabogarak, a meg nem értett zsenik felé húz a szíve. Üzenetei kifejtéséhez a „nagyokat”: Madách Imrét, Ady Endrét, Hamvas Bélát, Krúdy Gyulát, Ottlik Gézá, Márai Sándort, Illyés Gyulát, Németh Lászlót választja apropóul. Vagy a magyar történelmet és hiedelemvilágot, a reneszánsz művészetet vagy éppen József Attilát. S bár hírhedett munkájában skrupulusok nélkül leplezi le a költőt övező legendák valótlanosságait, mégis a retusálatlan kép sértetlenül óvja az esztétikai minőséget: egyik legnagyobb poétánknak tartja őt továbbra is.

Talán legkényelmetlenebb felvetése így hangzik: „Megvan-e még a haza a magában, a minőségi Magyarország?” Az írástudók felelőssége felületes megközelítésben mindössze annyi, hogy nyelvi világukat létrehozzák, új jelentéseket teremtsenek. Ha viszont arra gondolunk, hogy a metafizikai lényeg végül is nyelvileg megközelíthető és megosztható, s ha megértjük díjazottunk tételét, miszerint a magyar sors összekapcsolódik a szakralitással, akkor, ugye, a helyzet némileg zavarba ejtőbb... Móroc Zsolt Babits Mihály nyomán vallja, hogy a nemzeti jelleg a szellemben keresendő, s tudja, hogy megújulni csak a hagyományból lehet. Nála a pozitív közösségi önkép megfogalmazása a magyarság számára visszatérő szándék, melybe természetesen beletartozik a reális önismeret, és a gyászos magyar példatárból a továbbélést segítő tanulságok megértése.

Kedves Barátaim!

A Nagy Gáspár-díj átadására gyűltünk most össze. Ez nem csupán szakmai elismerés, elvileg az kaphatja, aki a névadó szellemiségét, etikai karakterét a maga módján megosztani, képviselni képes. Nos, jelen kőszegi illetékességű kiválasztottunk a baltavári-tilaji Gáspárt a „vasi hallhatatlanokkal” állította egy sorba: a hetyei Berzsenyivel, a zsenyei Békássy Ferencsel és a csöngői Weöres Sándorral.

Kérem, senki részéről ne legyen semmi fanyalgás: a helyi érték nélkül nincs „egyetemes” érték sem! Hogyan lehetne valaki becses általánosan, ha lokálisan nem az, hiszen – hála istennek, még – mindannyian helyhez-hazához kötődők vagyunk.

S ha generális minősítés kell, hát tessék: „Nagy Gáspár életművének jellegzetessége az a szelíd és kérlelhetetlen küzdelem, amit az igazság kimondásáért folytatott” – helyezi méltó magasba pályatársát Mórocz Zsolt. S nem kétséges, a felismert igazság kimondása maga a szabadság, melynek megéléséhez közelmúltunkban, a „nyelvcenzúra szögesdrótjai között” erkölcsi nagyság is kellett, avagy miként egy tiszta ember verselte: „a hűség és jellem párhuzamosai beérik egymást”.

Kedves Zsolt!

Meggyőződésed szerint „a nyelvet, a lét hajlékát valóban a költők, írók őrzik”. S azt is Te írtad: „Nemzeti önazonosságunk szorosabban függ össze nyelvünkkel, mint más népeké”, mert „gondolkodásunk meghatározója”, „világszemléletünk horizontja”. Meglehet ez is oka, hogy „a nemzeti érzés és a szabadságigény nálunk feltételezi egymást”. Íme hát, a további teendő összetett: nyelvet-nemzetet-függetlenséget egyszerre éltetni, ám a feladat, „ami az érzelmi részét illeti – hogy szavaiddal éljek –, roppant egyszerű: elkötelezettség a nemzet iránt”.

Törekedjünk hát e magától értetődő egyszerűségre!

